

עין משפט נר מצוה
 ו מ"י פ"י מהל' עכו"ס הל' ה. ז מ"י פ"א מהל' שמיטה ויוכל הל' ית. ח מ"י פ"א מהל' שמיטה ויוכל הל' יט. ט מ"י פ"א מהל' שמיטה ויוכל הל' כה, כב.

מסורת הש"ם

(ב) ז"צ דף עב: נדה דף ח:

רמב"ם דפוס ישן

ושאמר **שוא"ץ** בשלומן. פירוש אפילו בימי חגיגה: ד כבר פירשנו שמד"ף הוא המקצץ והכורת כדי שיהא מיקל רוב הנטיעות ושאמר בכאן **המד"ף בזיתים**. הוא שיכרתם להיות עצים לאש: וב"ש **אומרים** אפילו כשיעקור שרש אחד או שנים אסור לו לעקור שרשיו מן הארץ שלא יתקן את הארץ. וזהו ענין שאמר **יגום**. כלומר יכרות על פני הארץ ויניח השרשים בארץ: **ובית הד"ף** מתירים לעקור השרשים ואם עקר **ש"ש** אילנות בשורה אחת אסור לו לעקור שרשיהם מפני שהוא מקום גדול ומתוקן לזרוע בו ויהיה כאילו עוקר אילנות להחזירם לשדה לבן וכל זה עבודת הארץ: **ההמבדיל** עצי הזיתים לקחת מהם עצים לא יכסם בעפר מפני שהיא עבודה: **ובתולת שקמה**. הוא הצמח הראשון שיצא בה קודם שיכרתו אותה, והשקמה מין מן התאנים, כורתים האילן במקום דיוע ממנו כדי שיתחוק כמו ויתן פריו בעתו לרוב כמו הזמיר לכרמים:

הערות לר"ש

2 כ"י. ובד"י: אבל מכסהו בעפר ובקש.

ליקוטים

ד. במשנה. ומודים במחליק עד שיגום. פ"י לא שרי רק באופן שיגום. והרבה תמצא בלשון חז"ל שמוש מלת עד על כוונה זו והתו"ט לא ירד כאן לזה. (ש"ש)

[מכאן ש"ייד לעמוד הבא]

ז. במשנה. משזיריחו. עיין מה שתמה התו"ט על הרמב"ם ז"ל שפי' כשזיריחו הגפנים ע"ש, ולי נראה ליישב שהרי יש לדקדק נמי על פי' הרע"ב שפי' כאן שהזיריחו הוי התחלת בישולן, ובמעשרות (פ"א מ"ב) פי' דשיבחו הוי התחלת בישולן, וזה כשילת הרמב"ם. ולכן נ"ל דס"ל דהכא דקתני ביחלו ר"ל שנגמר בישולם, אבל גבי מעשרות דקתני משיבחו משמע התחלת בחול דהיינו התחלת בישולן, וראיה מבי"מ (פח): ע"ש, ולפי זה סיפא דמתני' ע"כ קאי אהזיריחו ולא אביחלו כנ"ל ונכון הוא. (מים ח"ים)

נסידי לה מינך צמר שמיטתא, וחרניא אמר אישר. מאן דאמר חרוש זה טבאות מהו שואלין בשלומן, אישר. ומאן דאמר אישר מהו שואלין בשלומן, (שואלין) בשלום ישראל שלום עליך. וסוגיא דסוף הניזקין (גיטין דף סג).

ישראל בשלומן מפני דרכי שלום: **ד המדל בזיתים** ב"ש אומרים יגום וב"ה אומרים ישרש ומודים במחליק עד שיגום. אי זה המדל אחד או שנים המחליק שלשה זה בצד זה בד"א מתוך שלו אבל מתוך של חבירו אף המחליק ישרש: **ה המבקייע** בזית לא יחפהו בעפר אבל מכסה הוא באבנים או בקש הקוצץ קורות שקמה לא יחפהו בעפר אבל מכסה הוא באבנים או בקש ט"אין

שינויי נוסחאות: 1 והמחליק, ר"ש. ר"מ.

ולא צמעשה, כגון אם רואה אותם עוזדין צעזעית הרי זה אומר להם ה' יהיה צעזעכם, או דומה לזה מן הצרכות. ומה שאמר **שוא"ץ** בשלומן ואפילו דימי חגיגה: **ד כבר פירשנו** (פאה פ"ז מ"ה) שמד"ף הוא הקיצוץ וההפחתה, מן דל. ומה שאמר כאן **המד"ף בזיתים** הוא שקצצם לעצים. ואמרו בית שמאי שאפילו אם כרת שני גזעים או אחד אסור לו לעקור שרשיו מן הארץ כדי שלא יתקן את הארץ, וזה הוא ענין אמרם יגום. כלומר שכרת מעט הארץ ומניח השרשים בארץ. ובית הד"ף מתירין לו לעקור השרשים. ואם כרת ש"ש אילנות צורה אחת הרי זה אסור לו לעקור שרשיהם, מפני שהוא מקום גדול וראוי לזרוע בו, והרי הוא כאילו עקר אילנות כדי להופכה לשדה לבן, וזה מעבודת הארץ:

ומניח אחד כדי שיגדלו. וקא סברי צית שמאי דגומס, שקוצץ הזית והשורש נשאר בארץ, לאס היה חופר ומשרש היה נראה כעבודת קרקע. וזית הלל לא חיישי

צשנים, אבל במחליק כגון שלשה זה צלד זה דיס יותר מדאי קרקע חלקה אמרי' לעבודת קרקע מתכוין. וצשל מצירו לא חיישינן, דכיוצא צו אמרינן לעיל צכמה דוכתינן (לעיל מ"א ופ"ג מ"ו) וידעי דלעצם מתכוין: **ה לא יחפה בעפר**. הציקוע, שמתקן צק: **אבל מכסהו באבנים** ובקש. שאינו אלא כמושיב שומר שלא יצט: **בתולת שקמה**. שלא נקצצה מעולם. וצפ' קמא דנדה (דף ח:): תנינא ג' בתולות הן וקא חשיב הך:

פירוש מהר"י בן מלכי צדק

בטוב ואנו ניקח השדות מכסם (בהפירות) [בחכירות]¹ אחר השמיטה, פירוש אחר אומרים להן אישר. ואלו ב' הפתרונות ר' (זירא) [חיהי]² ור' אמי אמרום. למאן דמפרש מחזקין אומרים להן חרשו וכו', שואלין בשלומן אומרים להן אישר, ולמאן דמפרש מחזקין אישר שואלין בשלומן כיצד ופריק שואלין בשלומן כשלום ישראל שלום עליך. **ד המד"ף בזיתים**. פי' מפרש לקמן, המדל אחד או ב'. פי' מדל אחד, עוקר אילן א' ומניח ב' כדי שיגדלו הב' בריוח, או עוקר ב' ומניח אילן אחד. פי' מד"ף כמו מדלל שדה מן הזיתים. בית שמאי אומרים יגום מעם הארץ. פי' אבל לא ישרש דמחזי כעובד השדה. והמחליק, הן ג' אילנות זה בצד זה עוקר, כדי שיגדלו הנשארם בריוח. פי' ומחליק, ואנכי איש חלק (בראשית כז), פי' מחליק שדה מן הזיתים. מודין בית הלל שיגום ולא ישרש, שאם משרש הואיל וקרקע של ג'

אילנות הוא קרקע הרבה, הרואין יאמרו לעבודת הארץ מתכוין. ותניא (תוספ"ג פ"ג) המשרש (עוקר) [עיקר]² חרוב וסדן של שקמה אם לעצים מותר אם לשדה אסור. **בד"א מתוך שלו**. במדל אליבא דבית שמאי ובמחליק אליבא דבית הלל אז יגום. **אבל מתוך של חבירו אף המחליק ישרש**. שבודאי הרואין יאמרו לעצים מתכוין. **ה המבקע לזיתים לא יחפה הביקוע בעפר** וכו'. (א"ר) [ר"ן]¹ יוסי בש"ר אבינא שאל מה בין קשין לעפר והשיבוהו קשין אינו אלא כמושיב שומר פי' שלא ייבש אבל עפר עושה לו טינה והיא גדילה מחמתו לפיכך מכסהו באבנים או בקש אבל לא בעפר. הקוצץ קורות שקמה. פי' מעיקרו. אותו מקום שניטלו האילנות ממנו לא ימלאנו עפר מפני שנראה כעבודת הארץ. תניא (שם) מחפורות שניטל מהן אילנות הרי זה לא יכסם עפר אבל מכסה באבנים ובקשים. אין קוצצין

1 הגהת הגרנ"ז. 2 כנצד"ל.

פירוש הרא"ש

גזים בשביעית. צירושלמי. פליגי צה ר' חייא ור' אמי חד אמר חרוש זה טבאות ואנא נסיבנא לה מינך צמר שמיטתא וחרנא אמר אישר, מ"ד חרוש זה טבאות מהו שואלין בשלומן אישר, ומ"ד אישר מהו שואלין בשלומן ישראל אע"פ שמוכר עליו השם שנקרא שלום כדכתיב ויקרא לו ה' שלום, וצפ' הניזקין (גיטין סג). פריך אחזקין מחזקין להו שואלין בשלומן מיבעיא ומשני לא נכרכא אלא ליום אידס דתניא לא יכנס אדם לצימו של נכרי ציום אידו ויתן לו שלום מאלו צשוק ונתן לו שלום צשפה רפה וצכוצד ראש: **ד המד"ף**. צפ"ק דמועד קטן (דף ד:): מדל לישנא דשלופי,

שקמה הוא למיחתה זרלשונה קודם שתקנץ, ושקמה "אלג'מיז", והוא מין של תאנים. קולצ'ס האילן צגדל מסוים ממנו וזוה תהיה השצתת למיחתו, כמו הזמירה לגפנים. ואמר ר' יהודה שאסור לקנץ אותה זמקום הידוע, ומותר לקנץ אותה מעט הארץ או למעלה מעשרה, כיון שדרכה שתקנץ בתוך עשרה. והלכה כר' יהודה: ו' המזנב נגזר מן זנב. עניינו קליטת הקלוות: ירחיק טפח ירחיק מן העץ או מעיקר הקנה טפח: וקרדום "אלקאדוס": ומגל "אלמנגול".

ובמגרה המשור, והוא "אלמישאר" המופר לכל. והכוונה שאין לריך שניו בקליטתם. וכל זה צלל נתכוין לזמור: איילן שנפשח נקט, תרגום וישסף (ש"א טו לג) ופסח: לא שיעלה לא כדי שיתחבר ויתחמה, אלא כדי שלא יוסיף להצקע. והלכה כר' עקיבה: ז אמר ה' צננה השציעית (ויקרא כה יג) מן השדה תאכלו את תבואתה, ואמרו (ספרה ע"ה פ סו ז תאכלו את תבואתה) אינה נאכלת עד שתהיה תבואה, שאסור לאכלה אלא אם כן היא ראויה לאכילה, ולכן אמר ר' יהודה שצננה נאכלת כדרך שצני אדם אוכלין מפירותיהם, וזרין צני אדם לאכול מן הפירות הפגים מעט דרך עראי, לפיכך אוכל הפגים משיזריחו. אך צננה. וענין זריחו יצריקו ויתליקו פניהם, וכן דרך הפגים כשיתחילו להכנס בתוכם המים: בחלו צננו, ואני חושב שאין הכוונה כאן אלא על פגי התאנים. ומה שאמר וכן כיוצא בהן ר"ל שאר היוצאים מן האילנות שפניהם מזריחים כן הוא דינס, כלומר שאם היו ראויים צמקת אוכל מהם עראי, ואם נגמר צננום כונס לתוך ציתו. ושאיר שני

מפני שהיא עבודה ר' יהודה אומר 'כדרכה אסור אלא או מגביה י' טפחים או גומם מעל הארץ: ו' המזנב בגפנים והקוצץ קנים רבי יוסי הגלילי אומר ירחיק טפח ר"ע אומר 'קוצץ כדרכו בקרדום או במגל ובמגירה ובכל מה שירצה לאילן שנפשח קושרין אותו בשביעית לא שיעלה אלא שלא יוסיף^ו: ז ממימתי אוכלין פירות האילן בשביעית הפגים משיזריחו* אוכל בהם פתו בשדה ביחלו כונס לתוך ביתו וכן כיוצא בהם בשאר^ו * ראה ליקוטים בעמוד הקודם. שינויי נוסחאות: ו' נ"א ושאר (דפוס וילנא). וכ"ה בר"מ.

פתו בשדה. אצל ללקט כל התאנה ולהכניס לציתו אינו רשאי עד שיהיו [הפירות] גמורין: ביחלו. צפרק

פירוש מהר"י בן מלכי צדק

בתולת שקמה בשביעית מפני שהיא עבודה. תניא (נדה ח: ז) נמצאת אומר ג' בתולות הן בתולת אדם ובתולת אדמה ובתולת אילן. בתולת אדם שלא נבעלה מימיה. בתולת אדמה שלא נעבדה מימיה. בתולת אילן שלא נקצצה מימיה. ר' יהודה אומר כדרכה אסור. פי' ר' יהודה כטעמי דבעי שינוי דתנן (לעיל פ"ב מ"ה) ר' יהודה אומר מקום שנהגו לסוך אין סכין וכו' אף כאן בעי שינוי שמגביה י' טפחים וקוצץ או גומם מעם הארץ. פי' ובלבד שלא יורש. ספרים אחרים ובלבד שלא בקרדום. ו' המזנב בגפנים. פי' הקוטע מקצת גפנים להגביר כחן מלשון ויזנב כך (דברים כה). באגדת רות משל לחרם שנזדווגו לו ג' אריסים רעים, אחד מקטף בעוללות, ואחד מזנב בגפנים, ואחד עוקר בשרשים. והקוצץ קנים. פי' שדרך הגפנים לעמוד עם הקנים. רבי יוסי אומר. לא יגום מעם הארץ אלא יניח מהם טפח דחשש לעבודת הארץ. ר' עקיבא אומר קוצץ כדרכו. ואפי' מעם הארץ דלא חייש לעבודת הארץ. וקוצץ בקרדום

במגל. ובמגירה. בלע"ז סירא. איילן שנפשח. פי' נסדק מלשון ויפשחני (איכה ג). לא שיעלה. פי' שיתחבר. אלא שלא יוסיף. וכן תנינן (שבת קנא: ז) קושרין לחי של מת לא שיעלה אלא שלא יוסיף. ז ממימתי אוכלין פירות האילן בשביעית. [בירושלמי] דכתיב (ויקרא כה) ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול, וכתיב מן השדה תאכלו את תבואתה, ר' חייא בר אבא אמר שתי תבואות הן אחד בשדה ואחד בבית. וכתיב לאכלה ולא לאיבוד והואיל ואי אתה רשאי לאבד התחילה המשנה לפרש מאימתי אתה אוכל ואי אתה נראה כמאבד. הפגין. פי' התאנין כדכתיב (שיר ב) התאנה חנטה פגיה. משהזריחו. פי' משהתחילו לבשל כדכתיב (בראשית לב) ויזרח לו השמש. ביחלו. מהו ביחלו אמר רבה בר בר חנה משילבינו ראשיהן. ואיבעי תימא מהכא (זכריה יא) ותקצר נפשי בהם וגם נפשם בחלה בי, כלומר נתבשלו ולא נתבשלו בטוב. וכן כיוצא בהן בשאר שני שבוע וכו'. דתנן (מעשרות פ"א מ"ב) התאנין

פירוש הרא"ש

ו' המזנב. חומקין וצננת הגפנים כדי שיעלה הגזע ויגביר, וכן קנים קולצ'ס הקנים כדי שיוסיפו ודרכן לגוממן מעט הארץ וכשהוא מרחיק טפח לא מחזי כעבודה: שנפשח. נסדק: לא שיעלה. ויתחבר למקומה אלא שלא יוסיף לנסדק: ז ממימתי אוכלין פירות האילן בשביעית. דקודם שהם ראויים לאכילה אסור לתלשן מן האילן

משום דלרשינן לאכלה ולא להפסד^ו, ומהאי טעמא אסרינן אפקטוויז משרה וכזוסה: פגין. תאנים קטנים [צמחלת צישולם מזריחים ומאלימים קצת כמו וזרח לו השמש: אוכל בהם פתו בשדה. ואינו רשאי להציאם לציתו עד שיגמרו: בחלו. שגדלו הרבה כמו נפשם צחלה צי, וצפי' יואל דופן מפרש משילבין ראשיהם, והוא גמר מלאכתם למעשר כדמתן

עין משפט נר מצוה י מיי' פ"א מהל' שמטיה ויזל הל' כה, ככ. כ מיי' פ"א מהל' שמטיה ויזל הל' כ. ל מיי' פ"א מהל' שמטיה ויזל הל' ככ. מ מיי' פ"ה מהל' שמטיה ויזל הל' טו, טז.

רמב"ם דפוס ישן

א"ר יהודה אסור לכרות ממקום ידוע ומותר לכרות על פני הארץ או למעלה מעשרה מפני שדרכה להקצץ תוך עשרה והלכה כרבי יהודה: ו' המזנב. לכרות קצת מן הענפים: ירחיק טפח. ר"ל להרחיק מן הגפן טפח או משרש הקנה: והקרדום. ידוע: ומגל הוא חרמש: ומגירה. הוא משור והענין שאין צריך שינוי בכרותו וזה כשלא נתכוין לזמור: איילן שנפשח. נבקע תרגום וישסף (ש"א ו) ופסח: פירוש לא שיעלה לא שיתחבר ויהיה נדבק ונקשר אלא כדי שלא יוסיף להבקע והל' כר"ע: ז אמר הכתוב בענין שנה שביעית מן השדה תאכלו את תבואתה(ויקראכה)ואמרואינה נאכלת עד שתהיה תבואה ואסור לאכלה עד שתהיה ראויה לאכילה ואמר שיהיו תבואתה כמו שמנהג בני אדם לאכול פירותיהם ומנהגם כמו כן לאכול הפרי שלא בישל כל צרכו ועודנו קשה מעט על דרך שיזדמן להם. ובשביל זה אמר יאכל הפגים משיזריחו. ופי' משיזריחו יבחיקו וישוב גופם חלק וכן דרך התאנים הפגים כשיתחילו להיכנס המים בתוכם: ופי' ביחלו. בשלו ואני חושב כי כוונתו בזה בשביל פגי תאנים: ושאר וכן כיוצא בהם. ר"ל שאר כל מה שיצמח באילנות שהזריחו פניהם וזו היא סברא כשנתבשלו מעט יאכל מהם עראי וכשיגיעו לתכלית בשולם כונס אותם לתוך ביתו. ושאר שני שבוע חייבין במעשרות. ר"ל כשיזריחו הפגים אז יהיו באין לעונת המעשרות:

הערות לר"ש

4 כ"י. ובר"י: בערוך מקצץ מקצת הענפים מלשון. 5 כ"י. ובר"י: ולא יגום מעל הארץ. 6 רש"ס.

הערות לרא"ש

1 וקשה לי, אמאי בעי בפירות שביעית יותר משאר פירות בשנים אחרים. וי"ל כי בשנים

ליקוטים

ו. במשנה. לא שיעלה אלא שלא יוסיף. כה"ג בפכ"ג דשבת מ"ה. (רש"ש) ז. במשנה. וכן כיוצא בהן כו'. פי' הפירות שהן כמו פגי תאנים, שיש בהן הזרחה והבחלה, נמי שיעור אכילתן כמו בפגים. (תוספות הגר"א)